

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Kokemäenjokilaakso
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	
1.3. Kunta	Pori-Ulvila-Nakkila-Harjavalta-Kokemäki-Huittinen
1.4. Pinta-ala	24 500 hehtaaria
1.5. Aikaisemmat inventoinnit	RKY2009, RKY1993, Satakunnan arvokkaat kulttuuriympäristöt, 2005,
1.6. Päivitysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päivitysinventoinnin pvm	maasto 9.4, 25.4, 26.4, 27.4, 24.5 ja 31.5.
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu	Lounaismaa / Ala-Satakunnan viljelyseutu ja Satakunnan rannikkoseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen	Ala-Satakunnan viljelyseutu ja Satakunnan rannikkoseutu
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	<p>Lounaismaan maiseman peruselementit vaihtelevat rikkonaisesta saaristosta ja kumpuilevista, osittain paljastuneista kallioalueista pohjoisessa sijaitseviin laajoihin tasaisiin, viljaviin tasankoihin, joilla lukuisat joet kiemurtelevat. Ala-Satakunnan viljelyseutu on perusluonteeltaan vaurasta viljelyaluetta, mutta Lounaiseen viljelyseutuun verrattuna siellä on runsaasti karuja, metsäisiä ja soisia syrjäjäseutuja. Viljelymaisemat sijaitsevat yleensä viljavilla savikkoalueilla Kokemäenjokilaaksossa.</p> <p>Satakunnan rannikkoseutu on kapea verrattaessa Saaristomeren tai Lounaisrannikon seutuun. Alueen luonto on myös karumpaa edellä mainittuihin verrattuna. Satakunnan rannikkoseutu on vaihtelevaa saaristoaluetta. Maa on alavaa ja pienipiirteisyys on maaperän monipuolisuuden seurauksena: kalliomaiden ohella on sekä pohja- ja kumpumoreenialueita, kuten myös jonkin verran savikoita ja harjumuodostumia. Rannikolla on pitkiä suojaisia ja ruovikkoisia lahtia ja joen suualueita, jotka maatuivat maan vähitellen noustessa.</p>
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	

<p>3.1. Maa- ja kallioperä</p>	<p>Kokemäenjokilaakson kallioperä on pääpiirteisesti eteläisestä osasta granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia. Harjavallan Merstolan alueella jokilaakso muuttuu hiekkakiveksi. Jokilaakso kulkee hiekkakivialueen reunan mukaisesti Ulvilan Suosmeren alueelle asti. Joen suistoalue on suurimmaksi osaksi hiekkakiveä sekä kiillegneissia, kiilleliusketta ja mustaliuskevälikerroksia.</p> <p>Pääpiirteittäin alueen maaperä on eteläosassa savea Harjavallan Merstolan eteläpuolelle asti. Huittisten luoteispuolella jokilaaksossa on lieju/turvealueita. Kokemäen Hassalanniemen alueella maalaji on moreenia ja kalliomaata. Harjavallan Merstolasta Ulvilan Saaren pohjoispuolelle asti alue on karkealajitteisesta maalajista eli sorasta, hiekasta ja karkeasta hiedasta syntynyt harjumuodostelma. Suistoalue on maaperältään hienojakoista/ liejuista hienorakenteista maalajia eli hieno hietaa ja hiesua sekä savea. Edellä mainittu maaperä on muodostunut jokien pohjalle kerrostamalla.</p>
<p>3.2. Vesistöt ja ranta-alueet</p>	<p>Koko maisema-alue on keskittynyt Kokemäenjoen ympärille. Jokilaakso on eteläosastaan Huittisten ja Kokemäen kunnan alueilla melko rikkonainen, haarautunut ja mutkitteluva. Joen keskellä on erikokoisia saaria. Kokemäen jälkeen joki virtaa kaakko-luode suunnassa Poriin asti. Porin luotojen kohdalla joki haarautuu useampaan pieneen juopaan, jotka kulkevat rinnatusten joen suualueella ja suistossa. Huittisten Lauhan kylän kohdalla etelästä tuleva Loimijoki laskee Kokemäenjokeen. Muita jokia jotka yhtyvät Kokemäenjokeen ovat Nakkilassa oleva Tattaranjoki ja Ulvilassa Harjunpäänjoki. Ennen Harjavallan voimalaitoksen patoa Kokemäenjoki on leveimmillään ja vesi ajankohdasta riippuen korkealla. Kokemäenjokilaakson maisema-alueeseen kuuluu mataloitunut Puurijärvi.</p> <p>Alueella on useampia pieniä pohjavesialueiksi luokiteltuja harjuja. Itäisin niistä on Kokemäen Säpilän kohdalla, pohjois-etelä suunnassa oleva kapea harju. Seuraava pieni harjualue on Nakkilan eteläpuolella. Läntisin harjualue sijoittuu Nakkilan ja Ulvilan väliin, jonka eteläreuna kulkee joen varren tuntumassa joen kanssa samansuuntaisesti.</p>
<p>3.3. Luonnonhistorian erityispiirteet</p>	<p>Kokemäenjokilaakson suistoalue, Huittisten alueen suoalueet ja Virttaan kankaalta Yyteriin asti ulottuvat Satakunnan halkaiseva harjujakso ovat osa alueen luonnonhistorian erityispiirteitä. Kokemäenjokilaakson yläjuoksun vanha suistoalue on maakohoamisen ja rannansiirtymisen myötä muuttunut laajoiksi kosteikko – ja savikkoalueiksi Satakunnan itäreunalle. Alueen suot ovat Etelä-Suomen arvokkaimpia ja edustavimpia konsentrisia kermikeitaita. Kermikeitaitaan keskiosa on ympäristöään ylempänä. Tasaiset, jokea ympäröivät viljavat savikkoalueet ovat viljelykäytössä. Kokemäenjokilaakson nykyinen suistoalue on alkanut muodostumaan noin 500 eaa. Alue on nykyisin Suomen edustavin suistomuodostuma eli delta, joka käsittää runsaasti erilaisia kosteikkobiotooppeja avoveden tai niukan vesikasvillisuuden vallitsemista uposkasvillisuusyhdyksistä järeisiin tervaleppälehtoihin. Lisäksi suiston etelärannoilla tavataan kulttuuribiotooppeja, esimerkiksi Suomessa harvinaistuneita merenrantaniittyjä, kuten valtakunnallisesti arvokas Fleiviikin niitty. Kokemäenjoen suisto on myös Pohjoismaiden laajin jokisuistoalue.</p>

3.4. Kasvillisuustyypit	Kokemäenjokilaakso kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Kokemäenjoen varren luonto vaihtelee peltoalueiden kapeista rantakaistaleista laajoihin metsäalueisiin ja jatkuvasti muuttuvaan jokisuistoon. Suiston reunoilla ja joen rannoilla esiintyy reheviä tervaleppälehtoja, kauempana joesta metsä vaihtelee tuoreesta kangasmetsästä kuivaan kangasmetsään. Puurijärven ja Isosuon alueet muodostavat laajan suo- ja kosteikkoalueet. Kokemäenjoen suistossa on monia erilaisia kosteikkobiotooppeja avoveden tai niukan kasvillisuuden vallitsemista uppokasvillisuusyhdyksistä järeisiin tervaleppälehtoihin.
3.5. Arvokkaat luontokohteet	Luonnon- ja maisemansuojelullisesti arvokkaita kohteita on säilynyt mm. suistossa, jokirantalehdoissa, koskialueilla ja vanhan kulttuurin muovaamissa kohteissa sekä muinaiseen suistoon syntyneillä suoalueilla. Natura 2000 suojeluohjelmaan kuuluvat Vanhakoski, Puurijärvi-Isosuo kansallispuisto, Pirilänkoski Harjavallan ja Nakkilan välissä ja Kokemäenjoen suisto. Luonnonsuojelualueita Kokemäenjokilaaksossa ovat Vanhakosken lehto ja luonnonsuojelualue, Ripovuori (Ripovuoren kalliosinisipi), Harjunsuon keidassuo, Pirttilänkosken ja Pirttilänkosken Rintalan luonnonsuojelualue, Ruskilankosken luonnonsuojelualue, Liikistönsaaren luonnonsuojelualue, Kokemäenjoensaaren luonnonsuojelualue ja Kokemäenjoensuiston yksityisten mailla olevat noin 40 luonnonsuojelualuetta. Kokemäenjoensuosto kuuluu myös Suomen tärkeisiin IBA – alueisiin.
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	Kokemäenjokilaaksossa on tavattu useita kymmeniä uhanalaista kasvi-/eläinlajia. Suiston pesimälinnusto on hyvin rikas ja monipuolinen. Alueella pesii yli sata lintulajia. Lintudirektiivin liitteen I lajeista alueella pesivät mm. ruisräikkä, kaulushaikara, ruskosuohaukka ja luhtahuitti. Suiston alueella on tärkeä merkitys myös muutonaikaisena levähdyspaikkana ja vesilintujen sulkasadon aikaisena kerääntymispaikkana.
3.7. Ilmasto	Alueen keskilämpötilä on noin 4-5 °C ja aivan rannikolla yli 5°C. Keskimäärin alueella sataa 650-700 mm vuodessa.

<p>3.8. Maisemarakenne</p>	<p>Kokemäenjokilaakson ja koko Satakunnan maisemarakenteessa on luode-kaakko suuntainen rakenne. Joenetelä osan laajaa Huittisten tasankoja rajaavat itä- ja länsipuolella kapeat harjut. Läntisen harjun päässä olevan Säpilännimen kärjestä vesi on raivannut itselleen kapean väylän kierrellen selännteitä rannikolle. Kokemäen keskustan jälkeen joki virtaa suurempana ja sen rannoilla olevia alavia tasankoja rajaavat loivahkot selännteet. Harjavallan keskustaa lähestyttäessä seuraava luode-kaakko suunteinen harju ylittää Kokemäenjoen Lammaistenlahden kohdalla. Joki seuraa harjun reunan mukaisesti Ulvilaan asti. Kokemäenjoen pohjoisen puolen selänne on suora ja jyrkkä, kun etelän puolen selänne taas loivempi ja polveilevämpi. Ulvilasta lähtien maisema maiseman topografia on tasainen, ilman suurempia maaston muotoja. Toukarin alueen reunalla on selänne, jonka reunaa rajaa maisema-alue.</p> <p>Kokemäenjokivarren luonto on monipuolista ja vaihtelee peltoalueiden kapeista rantakaistaleista laajoihin metsäalueisiin ja jatkuvasti muuttuvaan jokisuistoon. Luonnon- ja maisemansuojelullisesti arvokkaita kohteita on säilynyt mm. suistossa, jokirantalehdoissa, koskialueiden kasvillisuudessa ja vanhan kulttuurin muovaamissa kohteissa sekä muinaiseen suistoon syntyneillä suoalueilla. Kokemäenjokilaakson valtakunnallisesti arvokas maisema-alue on keskeisin osa Ala-Satakunnan viljelyseudun maisemaa. Jokivarren laajat peltotasangot, luode-kaakkosuunteinen maisemarakenne ja luontoarvot ovat maisemamaakunnan edustavimmat maisema-alueella.</p>
<p>4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET</p>	
<p>4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö</p>	<p>Kokemäenjokilaakson arkeologinen kulttuuriperintö on rikasta. Jokivarret ovat olleet asuttuina tuhansia vuosia. Ensimmäiset asukkaat tulivat jokivarteen jo kivikaudella heti joen syntymisen jälkeen ja asutus seurasi etääntyvää jokisuuta pitkään. Kivikautisia asuinpaikkoja tunnetaan alueelta useita. Monet niistä ovat laajoja, satojen metrien pituisia vyöhykeitä jokivarressa, kuten Kokemäen Pispä. Monet ovat myöhemmän maankäytön pahasti turmelemissa. Pronssikautisesta asutuksesta on jäänyt enemmän merkkejä silloisen rantaviivan tuntumaan. Maisema-alueella pronssikautisia muinaisjäännösryhmiä tunnetaan erityisesti Nakkilasta peltoaukeiden ja metsän rajasta. Kokemäenjokilaakson maisema-alueen rautakautiset muinaisjännökset keskittyvät Kokemäen Paistilaan ja Ylistaroon, jossa edelleen on vahvasti näkyvissä esihistorialliselta ajalta tähän päivään asti jatkunut katkeamaton asutus. Merkittävimmät rautakautiset kohteet ovat Köönikänmäen, Leikkimäen ja Perävainionmäen kalmistot. Maisema-alueen keskeisimmät keskiaikaiset muinaisjännökset ovat Pyhän Henrikin saarnahuone ja Teljä Kokemäellä sekä Ulvilan keskiaikaisen kaupungin paikka ja Liikistön kalmisto.</p>

<p>4.2. Maiseman kulttuurihistoria</p>	<p>Kokemäenjokilaakso on tarjonnut oivat edellytykset asutukselle jo esihistoriallisella ajalla. Maankohoamisesta johtuvan rannansiirtymisen suhteen asutuksen sijaintiin voi hyvin havaita Satakunnassa muinaisjäänöksistä. Kokemäenjoen varressa, Huittisten ja Kokemäen alueella, pysyvä, yhtäjaksoinen asutus on ollut nuoremalta roomalaiselta kaudelta lähtien. Rautakauden lopulla yksittäistalot olivat kehittyneet ja muutamien talojen kyliksi. Varhaiskeskiajalla Kokemäestä / Teljästä muodostui Satakunnan kaupan keskus, jonka tittelin peri myöhemmin Ulvila. Ulvila sai kaupunkioikeudet vuonna 1365. Reilu 200 vuotta myöhemmin maankohoamisen myötä ja uusi satama ja Kokemäenjokilaakson keskus perustettiin Poriin. Porin kaupunki perustettiin vuonna 1558 silloisen Kokemäenjoen suulle. 1560-luvun veroluettelon mukaan Kokemäenjokilaakson maisema-alueella oli noin 68 kylää ja vielä yli 50 kylää maisema-alueen läheisyydessä. koko Satakunnassa oli 1560-luvun veroluettelon mukaan noin 300 kylää. Kokemäenjokilaakson pellot ja asutus olivat keskittyneet Kokemäenjoen varsille. Suurimmassa osassa 1560-luvun kylien paikoissa on edelleen asutusta, jonka ympärillä on peltoa. Pellot ovat ajan saatossa laajentuneet savikoiden kuivuttua sivujokien ja ojien yläjuoksuille. Asutus on sijoittunut viljelysten tuntumaan laakson ja selänteen väliselle vyöhykkeelle tai joen varteen. Kokemäenjokilaakson asutus on perua esihistorialliselta ajalta.</p> <p>Nakkilan Kirkkosaaren kohdalla on ollut kahden merkittävän keskiaikaisen tien risteys. Etelään suuntautuva postitienä tunnettu Pohjanlahden rantatie myötäilee Satakunnan rannikkoa. Tie yhdisti aikoinaan toisiinsa Turun ja Korsholman linnahallinnon. Toinen, keskiajan huomattavimpiin kuulunut Huovintie kulki Turusta Loimaan, Virttaanojan ja Köyliönjärven kautta Kokemäelle ja sieltä edelleen Lammaisten kautta Ulvilaan. Kokemäenjoki on ollut myös väylä liikenteelle. Varsinainen vesiliikenne oli keskittynyt aina kulloiseenkin joen suualueelle, johon oli muodostunut kauppa- ja satamapaikka. Koskisuuden takia joki toimi sisämaassa lähinnä paikallisliikenne käytössä. Talviaikaan joki toimi myös jäädyttyä kulkuväylänä.</p>
<p>4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot</p>	<p>Esihistoriallisen ajan lopulta asti jatkunut maanviljely. Kalastus, josta paikallinen erikoisuus oli nahkiaisten pyynti. Joen varren tuhatvuotisen peltoalueet ovat säilyneet viljelykäytössä. Karjatalouden säilymisestä ja toisaalta muuttumisesta kertovat uudet suuret maatalouden tuotantorakennukset. Kokemäenjoen varren teollinen rakennusperintö kertoo vahvasti Suomen teollistumisen historiasta. Erityisesti maisemaan vaikutti höyrysahojen perustaminen hyvien kuljetusyhteyksien varrelle ja Porin seudun muodostuminen Suomen yhdeksi merkittävimmistä sahateollisuuden keskittymäksi. Sahateollisuuden ja siihen liittyneen Kokemäenjoen uiton jäljet on edelleenkin nähtävissä jokimaisemassa. Sahojen lisäksi kehräämö, konepajat, nahkatehdas ja varsinkin voimalaitosten rakentaminen on jättänyt jälkensä jokilaaksoon.</p> <p>Vaikka jokirantoja onkin siirtynyt muuhun käyttöön, on Kokemäenjokilaaksossa edelleenkin merkittävää teollisuutta. Kokonaisuuksista mittavin on toisen maailmansodan jälkeen perustettujen Outokumpu Oy:n ja Rikkihappo Oy:n ympärille muodostunut Harjavallan suurteollisuuspuisto. Jonkin verran alueella on myös pienteollisuutta.</p>

4.4. Rakennettu ympäristö	<p>Kokemäenjoenlaakson ja koko Satakunnan rakennusperinnön ja kulttuurimaiseman selkärangan muodostaa hyvin säilynyt talonpoikainen rakennuskulttuuri. Suuren peltoaukean reunalla sijaitseva talonpoikaistalo pihapiireineen on luonteenomainen näky jokilaakson kulttuurimaisemassa. Maaseudulle tyypillinen rakennus oli aina rautakaudelta toiseen maailmansotaan asti yksikerroksinen hirsistä salvottu rakennus. Talonpoikaista vaatimatonta rakentamista edustavat kylissä torpat ja mäkituvat. Satakunnassa vauraaseen talonpoikaiseen pihapiiriin on kuulunut talousrakennusten lisäksi myös toinen asuinrakennus, salirivi. Poikkeuksellisen edustavia talousrakennuksia ovat kivanavetat, joita rakennettiin etenkin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Aitat edustavat talonpoikaisen rakentamisen vanhinta rakennuskantaa. Kokemäenjokilaaksossa tapaa vielä runsaasti hyvin säilyneitä talonpoikaisia pihapiirejä</p>
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	<p>Kokemäenjokea seuraavat vanhat tiet joen kummalakin puolella. Kylät ja yksittäiset maatilojen pihapiirit ovat ryhmittyneet näiden teiden varsille. Nauhamainen kylärakenne on Kokemäenjokilaaksossa vieläkin havaittavissa. Tilat sijaitsevat jokilaakson pelloilla tukeutuen lähes huomaamattomiin maaston kohoumiin. Avoin ja tasainen maisema on pihapiirien tuuhean puuston, koivurivien ja muutamien yksittäisten puiden jäsentämää. Perinteisesti Satakunnassa rakennukset ryhmiteltiin neliömäisiksi umpipihoiksi, sittemmin suorakaiteenmuotoisen pihapiirin ympärille. Vauraiden talonpoikaistalojen usein saarekemaisesti sijaitsevissa pihapiireissä on ollut suuri määrä maatalousrakennuksia ja usein myös kaksi asuinrakennusta. Päärakennuksen lisäksi joko pakaririvi, jossa asui palvelusväkeä tai vaihtoehtoisesti juhlaikäyttöön tarkoitettu salirivi. Kirkonkyläen laiduille, usein viljelykseen sopimattomille kallioisille selänteille sijoittuvat sekä Kokemäellä että Huittisissa maattoman väestön, mäkitupalaisten ja torpparien pienimuotoiset asuinalueet, jotka ovat jossain määrin säilyneet. Peinteisestä sijoitustavasta poikkeavat toisen maailmansodan jälkeen perustetut rintamamiesten ja siirtoväen asuinalueet sekä yksinäiset asutustilat, joita Kokemäenjokilaaksossakin on sekä taajamissa että haja-asutusalueella. Pihapiiri on yleensä muodostunut kuutiomaisesta asuinrakennuksesta sekä erillisestä talous- tai navettarakennuksesta.</p>
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännösten sijaintiin	<p>Lähimpänä nykyistä jokilaaksoa olevat muinaisjäännökset sijoittuvat joen varteen, saarille ja muusta maastosta nouseville paikoille. Näillä samoilla alueilla on monissa paikoissa merkkejä yhtäjaksoisesta asumisesta esihistorialliselta ajalta nykypäivään asti.</p>

4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit

RKY2009 alueita: Raijalan kylä, Kauvatsan kirkonseutu, Pyhän Henrikin saarnahuone ja sen historiallinen maisema, Kokemäenkartanon historiallinen maisema, Emil Cedercreutzin Harjula ja Maahengen temppeli, Lammaistenlahden kulttuurimaisema, Satalinnan parantola, Anolan kartano, Ulvilan kirkko ja ympäristö, Suosmeren kylä, Kokemäenjoen luodot ja Pihlavan saha ja asuinalueet/ Halssi.

RKY1993: Vampulan kirkon maisema, Loimijokivarren asutus- ja viljelysmasema, Kokemäenjoen ja Loimijoen kulttuurimaisema, Raijalan kylä ja kulttuurimaisema, Kauvatsanjoen-Puurijärven kulttuurimaisema, Kokemäenjoen kulttuurimaisema, Harjunpäänjoen kulttuurimaisema, Kokemäenjoen kulttuurimaisema ja Pihlavan teollisuusympäristö ja huvila-alue.

Maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt 2005: Loimijoen kulttuurimaisema, Vampulan kirkonseutu, Rutava, Kukonharjan kulttuurimaisema, Korkeakosken kylä, Kokemäenjoen kulttuurimaisema, Karhiniemen tie, Lauhan kulttuurimaisema, Raijalan kylä ja kulttuurimaisema, Jalonojan kylä ja kulttuurimaisema, Ahvenuksen kylä, Kauvatsan asemanseutu, Kauvatsanjoen kulttuurimaisema välillä Rutana-Lievikoski, Yttilän kylä, Lievikosken kylä, Kynsikankaan kulttuurimaisema, Raitio-Säpilä kulttuurimaisema, Pispä, Hyyti, Kakkulainen, Kolsin voimalaitos, Ylistaron Matomäki ja Paistilan kylä, Ylistaro-Sonnilla, kulttuurimaisema, Villiö-Orjapaasi kulttuurimaisema, Simula, Peipohjan kulttuurimaisema, Kulttuurihistoriallisesti arvokas alue, Ala- ja Yli -Talonon, Äimälä, Kokemäenjoen kulttuurimaisema välillä Vinnare-ym.-Ylinen, Anolan kartano ja Kirkkosaari, Ravanin leirialue, Gammelgård, kirkkoherranpappila, Ulvilan kirkko ja kulttuurimaisema, Suosmeren kylä ja kulttuurimaisema, Sunniemen kartano ja kulttuurimaisema, Harjunpään kylä ja kulttuurimaisema, Toukarin viljelysmasema, Kalafornianjuovan huvila-alue ja Pihlavan Halssi.

Maakunnallisesti arvokkaita rakennuksia tai rakenteita Kokemäenjokilaakson maisema-alueella on 28 kappaletta. Huittinen; Syväranta, Norri, Talon-Seppä, Huru ja ovat 1900-luvun alun asuinrakennuksia pihapiireineen. Kokemäki; Poti, Ikala, Kaisala, Malmi, Sonnilanjoen silta. Harjavalta; Uuloon rakennusryhmä ja vuosina 137-1939 rakennettu Harjavallan voimalaitos/Lammaistenkoski. Nakkila; Pämppi, Viikari ja Ruskilan kivilaita. Ulvila; Haistilan lossipaikka, Isokartano, Saaren kartano, Trumetarin kartano ja Porin silta.

4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita

Huittinen; Sampussa on kulttuurihistoriallisesti huomattavia rakennuksia, mm. Takkulan, Sepän, Hurun ja Norrin tiloilla. Kokemäki; Keskiaikaisia linnoituslaitteita on ollut sekä Kokemäenkartanon edustalla että Forsbyn Linnaluodolla. Kulttuurimaisemaan sisältyy lukuisia yksittäisiä kohteita. Vanhaa rakennuskantaa on erityisesti Ylistaron, Paistilan ja Villiön kylissä. Keskiaikaisella Teljän kauppapaikalla sijaitsee pyhän Henrikin saarnahuone, osittain keskiajalta periytyvä hirsiaitta. Vuonna 1857 aitan suojaksi valmistui tiilinen muistokappeli (P.J. Gylich). Kappelin ympärillä on vanha puistoalue. -Tulkkilassa sijaitsee joen partaalla keskiaikainen kivisakaristo, joka lienee rakennettu 1500-luvun alussa. Ympäröivällä hautausmaalla on vanhoja hautahuoneita. Tulkkilan 1918 rakennettu teräsbetonisilta on museosilta. Lähellä sijaitseva Sonnilanjoen kivisilta on vuodelta 1855.

Harjavalta; Satalinnan parantolan punatiilinen päärakennus on vuodelta 1925 (O. Tarjanne) ja lastensairaala vuodelta 1927 (O. Tarjanne). Kuvanveistäjä Emil Cedercreutz rakennutti Havingin kosken partaalle 1914 taitelijakoti Harjulan, joka liittyy arkkitehtuuriltaan ajan kansallisromantiikkaan. Sen yhteyteen Cedercreutz rakennutti vuosina 1916-42 kansatieteellisiä kokoelmiansa varten Maahengen temppelin. Ateljee ja veistossali rakennettiin 1936, laajennus 1956. Uusi museorakennus on rakennettu vuosina 1971 ja 1977 (J. Cedercreutz).

Nakkila; Anolan kartanon päärakennus on vuodelta 1938 (J. Eklund). Kartanopuisto periytyy mahdollisesti 1600-luvulta. Harmaakivestä ja tiilestä rakennetut karjasuojat ja meijerirakennus ovat viime vuosisadan loppupuolelta. Kukonharjan kylässä on arvokasta rakennusperinnettä Viikarin ja Pämpin tiloilla. Harjavallan vesivoimalaitos on valmistunut 1939 (E. Bryggman). Lähellä sijaitsee Lammaisten Uuloon talonpoikaistilan vanha rakennusryhmä.

Ulvila; Keskiaikainen kaupunginpaikka sijaitsee nykyisen Isokartanon pelloilla. Kauppapaikan ensimmäinen kirkko sijaitsi Liikistössä. -Liikistön kivi-kirkkosuunnitelman rauettua päätettiin piispa Bengtin määräyksestä n. vuonna 1332 pystyttää kirkko uudelle paikalle. Punertavasta kivistä rakennettu kirkko oli varhaisimmassa asussaan ilmeisesti tynnyriholvattu, yksilaivainen hallikirkko, johon pohjoissivulla liittyi sakaristo. Vuonna 1429 raivonnon tulipalon jälkeen kirkkoa jatkettiin itään pari metriä. Vuoden 1480 tienoilla runkokuone sai kolmitraveisen, kahdeksan pilasterin kannattaman holvauksen, jo on tyyppiltään ainutlaatuinen Suomessa. Myös tiilestä muurattu päätykoristelu palautuneen 1480-luvun vaiheeseen. Kirkon länsipuolella olevan kellotapulin alaosa on vuodelta 1757. Tapuli uusittiin 1862 (G.T. Chiewitz). Tällöin vanha sipulikupoli vaihtui terävään huippuun. Sekä kirkko että tapuli ovat paanuilla katettuja. Trumetarin puinen päärakennus on viime vuosisadan puolivälistä. Tältä ajalta on myös koristeellinen viistokulmainen pääkuisti. Saaren kartano on entinen upseerin puustelli, jonka kaksikerroksinen puinen päärakennus on vuodelta 1805. Aurora Karamzin syntyi Saaren kartanossa 1808. Rakennusta ympäröi vanha puisto. Gammelgårdin kirkkoherranpappilan

	<p>vuosisadan puolivälistä. Tältä ajalta on myös koristeellinen viistokulmainen pääkuisti. Saaren kartano on entinen upseerin puustelli, jonka kaksikerroksinen puinen päärakennus on vuodelta 1805. Aurora Karamzin syntyi Saaren kartanossa 1808. Rakennusta ympäröi vanha puisto. Gammelgårdin kirkkoherranpappilan puinen päärakennus on vuodelta 1894. Puistomaisen pihapiirin tuntumassa sijaitseva punakivinen karjarakennus on viime vuosisadan lopulta. Pihasta johtaa koivukuja nykyisen kirkon suuntaan. Kirkon vieressä sijaitseva kappalaisen pappila Lutiska rakennettiin 1802. Sen nykyinen vuoraus on viime vuosisadan lopulta. Kirkkojuovan varrella sijaitsevan Isokartanon ratsutilan kaksikerroksisen, pohjalaistyyppisen päärakennuksen runko on ilmeisesti 1700-luvun lopulta. Nykyisen asunsa talo sai 1800-luvun puolivälissä. Kivinen karjakartano on vuodelta 1911. Lisäksi rakennusryhmään kuuluu vanhoja luhti- ja aittarakennuksia. Liikistön muinaisessa saarella on sijainnut hautausmaa ja jo 1200-luvun alkupuolella rakennettu puukirkko. Maastossa on havaittavissa myös aloitetun kivistön perustukset.</p> <p>Pori; Joen etelärannalla hallinnon ja kaupan Kivi-Pori ja pohjoisrannalla teollisuuden Pori. Kirkon kohdalla rantoja yhdistää 1926 rakennettu terässilta. Lännessä joki haarautuu saariksi, joita on pitkään käytetty kaupunkilaisten virkistykseen. Kirjurinluodon puisto on viime vuosisadan lopulta. Jungendtyylinen puistopaviljonki on vuodelta 1910 (A. Fagerholm). Porin Puuvillan punatiiliset tehdasrakennukset ovat vanhimmilta osin vuosisadan vaihteesta (A. Krook – O. von Zansen). Konttorirakennus on vuodelta 1935 (R.Finnilä). Puuvillatehtaan itäpuolella on yhtenäinen puutaloalue. Porin Konepajan vanha valimorakennus on rakennettu vaiheittain 1903-18 (J. Nordstrand). Konttorirakennus on vuodelta 1916 ja suuri koneistushalli vuodelta 1918 (T. Nordman). Koneistusosasto ja puimakonetehtas ovat 1930-luvulta (J. Eklund).</p>
4.5. Perinnemaisemat	<p>Alueella on monia pieniä perinnemaisema-alueita. Loimijoen varressa on 13, Ulvilassa yksi ja Porin suistossa kolme LUMO-ohjelmassa olevaa perinnebiotooppi lohkoa. Kuukkisten keto (M), Säpilän tienvarsikedot (M-), Potin kalliokedot, Hurun kalliokedot (P), Pispan kallioketo (M+), Pälpälän kalliokedot (M), Orjapaaden kallio (M-), Ylisen lammaslaitumet (P), Pappilanjärvi (P-), Isokartanon laitumet (P), Fleviikin niitty (V) ja Penttilän laitumet (P).</p>
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	<p>Piispa Henrikin keskiaikaiseen legendaan liittyvä Pyhän Henrikin saarnahuone Kokemäellä, kesiajalta periytyvä Kokemäen kartano, Ripovuori Huittisissa, Kokemäen Linnaluoto, Emil Cedergreuzin taiteilijakoti Harjula Harjavallassa, Liikistön kalmistoalue Ulvilassa ja Alvar Aallon laatima Kokemäenjoen aluesuunnitelma vuodelta 1942.</p>

4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	Pohjanlahden rantatie on valtakunnallinen matkailutie, Porin suistoalue on pohjoismaiden laajin suistoalue, Puurijärven-Isosuon kansallispuisto, Ripovuori, Paratiisin luontopolku, Vanhankosken luontopolku, Kärjenkallion lintutorni, Ronkansuon pitkospolku, Nakkilan alueella on kolme lintujentarkkailupaikkaa, Ruskilakoski, Arantilan koski, Tyni, Halssin-Teemuluodon luontopolku, Toukari luontolava, Polsanluoto ja Saaren luotopolku. Porin suistossa on Kalafornian golfkenttä.
4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	Kokemäenjokilaakson asutuksella ja maataloudella on esihistorialliselta ajalta asti perinteet. Viljavat jokilaakson savikot on raivattu jo varhain viljelyyn ja raivauskelvottomina ovat jäljelle jääneet vain kallioiset alueet ja moreenimäet. Asutus on sijoittunut viljelysten tuntumaan laakson ja selänteen väliselle vyöhykkeelle. Rakennukset ovat usein nauhamaisesti laaksossa tai joen varressa hieman muusta maastosta nousevilla kumpareille. Hoidettujen pihapiirien ympärillä on usein puustoa ja mm. kuusiaitoja. Nauhamainen kylärakenne on Kokemäenjokilaaksossa vieläkin havaittavissa. Kokemäenjokilaaksossa on jäljellä sekä edustavia talonpoikaisia pihapiirejä että maattoman väen vaatimattomampaa asutusrykelmiä, kuten Kokemäen Ylistaron Matomäki tai Orjapaaden alue ja Huittisten Karhiniemi. Pienet tilattomien rakennukset ovat vähentyneet ja jäljellä olevia on usein korjattu ja laajennettu voimakkaasti. Satakunnan kartanokulttuuri maakunnassa keskittyy paljolti Kokemäenjoen vaikutuspiiriin, alueille missä asutus on varhaista ja vaurainta. Kartanot ja rusthollit antavat maisemalle näyttävän leiman, kuten Kokemäenjoen kartano Kokemäellä ja Anolan kartano Nakkilassa. Kokemäenjoen varressa on myös useita edustavia esimerkkejä Satakunnan teollisuuden rakennusperinnöstä. Uudisrakentaminen ja keskustojen taajamat leviävät reunoiltaan vanhaan kulttuurimaisemaan. Myös valtateiden risteysalueet ovat kaupan ja teollisuuden rakentamisen alueita. Joen ranta-alueet ovat paikoin sortuneet eroosion vaikutuksesta ja tulva vedet nouset paikoin korkealle alavilla alueilla.

5. MAISEMAKUVA

Alue edustaa parhaiten Ala-Satakunnan viljelyseutua. Maiseman peruselementtejä ovat jokilaakso ja sen rinteiden avarat ja polveilevat savitasangot sekä pinnanmuodoiltaan tasaiset jokisuualueet. Kokemäenjoen suisto on nykyistä suistoaluetta, Puurijärvi-Isosuon alue sekä ympäröivät peltoaukeat edustavat muinaista suistoaluetta. Siellä täällä maisemaa elävöittävät paikoin jyrkähkötkin kalliokot, metsän peittämät harjanteet tai pienet metsittyneet kumpareet rakennuksineen. Maiseman vaikuttavuus perustuu paitsi laajoihin ja avariin viljelyksiin, myös niiden keskellä vaihtelevasti mutkittelevaan jokiuomaan ja harjujen tuomaan maisema vaihteluun. Vanha rankennuskanta on hyvin säilynyt ja rakennettu ympäristö muodostaa mm. Kokemäen alueella vaikuttavan maisemakokonaisuuden jokeen laskevien peltojen kanssa. Ympäristöstään voimakkaasti kohoavat Ripovuoren kalliot tarjoavat harvinaisen näköalan Kokemäenjoen edustavimpiin kuuluvaan viljelysmaisemaan. Näkymät jokilaaksossa kulkevalta tieltä Kokemäenjoelle ovat vaikuttavat, mutta paikoin jokivarren kasvillisuus ja uusirakentaminen ovat peittäneet joen yli toiselle puolelle aukeavat näkymät. Kartanot tilakokonaisuuksineen antavat maisemalle vaikuttavuutta. Pienet teiden varsille muodostuneet kylät ja niiden takana aukeavat laajat peltoalueet luovat eheän kokonaisuuden. Alueella on jonkin verran siihen sopimatonta uudisrakentamista, joka keskittyy usein lähelle kuntien taajamia. Kokemäen Säpilänniemen oikaisu-uomalle on haettu lupaa. Oikaisu-uoma olisi 30-40 metriä leveä ja se alkaisi alavirran puolelta Pälälänlahdelta ja yhtyisi ylävirran puolella jokeen Ruoppalahden eteläpuolella.

6. RAJAUS

Kokemäenjokilaakso on yli 70 km pitkä kokonaisuus, joka kulkee koko Satakunnan poikki kaakko-luodesuuntaisesti. Maisema-alue jatkuu yhtenäisenä valtakunnallisesti arvokkaana Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema alueena Pirkanmaan maakunnan puolella Sastamalan Liekovedelle asti. Satakunnan puolella Kokemäenjokilaakson valtakunnallisesti arvokas maisema-alue alkaa Huittisten keskustan länsipuolella olevilta peltotasangoilta. Isosuon-Puurijärven alue kattaa Huittisten länsipuolella olevat peltotasangot, suoalueet, Raijalan kuivatetun järviolueen ja Puurijärven pohjoispuolla olevan Kouvatsanjokilaakson Lievikoskelle asti. Vitikkalanluodon jälkeen Kokemäenjoen haarojen yhtyessä joki kiertää Säpilänniemen harjun kalliosessa ja mutkaisessa uomassa ja jatkaen Sonnilanjoen suuntaan aina Valtatie 2:lle asti. Kokemäen keskustan jälkeen alue kattaa suhteellisen laajan yhtenäisen savitasangon joen kummallakin puolella. Harjavaltaan tultaessa alue kapenee Harjavallan keskustan alueella joen levyiseksi, jonka jälkeen se levenee taas Lammaistenlahden alueella. Lammaisten lahdelta maisema-alue etenee polveillen jokivarren tuntumassa olevilla kulttuurimaisema-alueilla aina Suosmerelle asti, mistä aukeaa laajempi yhtenäinen maisema-alue. Kokemäenjokilaakson kulttuurimaiseman ja Harjunpäänjokilaakson kulttuurimaisemat kohtaavat Sunniemen kohdalla. Maisema alue jatkuu luoteeseen joen levyisenä Kirjurinluodolle asti, jonka jälkeen maisema-alue laajenee käsittämään Porin suistoon muodostuneet luotoalueet merelle saakka. Porin suistoalue kattaa Kvistiluodon, Hanhiluodon pohjoisen pään, jokilaakson eteläisen ja pohjoisen puolen savitasangot sekä osan Pihlavanlahden suistosta. Kokemäenjokilaakson maisema-alueella on nähtävissä joen geologisen kehityksen vaiheet entiseltä suistoalueelta nykyiselle suistoalueelle. Asutus ja maatalouden harjoittaminen on seurannut joen kehityksen kulkua. Rajaus on tehty näiden luonnon- ja asutushistorian perusteella.

7. KUVAILUTEKSTI

Valtakunnallisesti arvokkaan Kokemäenjokilaakson maisema-alueen luonto on monipuolista. Luonto tyypit vaihtelevat peltoalueiden kapeista rantakaistaleista laajoihin metsäalueisiin ja jatkuvasti muuttuvaan jokisuistoon. Jokilaaksossa on paikka paikoin säilynyt laajoja yhtenäisiä maisema-alueita, joiden yhdistävä tekijä on Kokemäenjoki. Alueen maisemarakenteeseen tuo vaihtelua kiemurtelevan joen varren tasaiset savitasangot, joiden reunoilla ja keskellä nousee kallioisiakin saarekkeita, harjuja ja selkiä. Luonnon- ja maisemansuojellisesti arvokkaita kohteita on säilynyt mm. suistossa (Kokemäenjoen suisto), jokirantalehdoissa (Pirilänkoski), koskialueiden kasvillisuudessa ja vanhan kulttuurin muovaamissa kohteissa sekä muinaiseen suistoon syntyneillä suoalueilla (Puurijärvi-Isosuo). Alueella on luonnonmaisemia ja kulttuurimaisemia, jonka rikas kasvillisuus vaihtelee kosteikkojen monipuolisesta kasvillisuudesta, viljellyistä savitasangoista karuihin kallioihin.

Kokemäenjokilaakson kulttuuriperintöä voisi kutsua Satakunnan selkärangaksi. Alue on tarjonnut hyvät edellytykset syntyhetkestään lähtien varhaiselle asutukselle ja elämälle alueella. Alueen kehitys on looginen ja yhtenäinen aina Kokemäenjokilaakson syntyhetkestä noin 6 000 eaa. tähän päivään asti. Kokemäenjokilaakso on edustava esimerkki pitkäikäisyydestä Satakunnan asutushistoriaan. Alueen lukuisat muinaisjäännökset nykyisen maankäytön keskelle edustavat alueen varhaisinta kerrosta, jonka päälle on tullut uusia kerroksia.

Kokemäenjokilaakso on tarjonnut oivat edellytykset asutukselle jo esihistoriallisella ajalla. Maankohoamisesta johtuvan rannansiirtymisen suhteen asutuksen sijaintiin voi hyvin havaita Satakunnassa muinaisjäännöksistä. Kokemäenjoen varressa, Huittisten ja Kokemäen alueella, pysyvä, yhtäjaksoinen asutus on ollut nuoremmalta roomalaiselta kaudelta lähtien. Rautakauden lopulla yksittäistalot olivat kehittyneet ja muutamien talojen kyliksi. Varhaiskeskiajalla Kokemäen Teljästä muodostui Satakunnan kaupan keskus, jonka tittelin peri myöhemmin Ulvila. Ulvila sai kaupunkioikeudet vuonna 1365. Reilu 200 vuotta myöhemmin maankohoamisen myötä ja uusi satama ja Kokemäenjokilaakson keskus perustettiin Poriin. Porin kaupunki perustettiin vuonna 1558 silloisen Kokemäenjoen suulle. 1560-luvun veroluettelon mukaan Kokemäenjokilaakson maisema-alueella oli noin 68 kylää tai yksittäistaloa ja vielä yli 50 kylää tai yksittäistaloa maisema-alueen läheisyydessä. 1560-luvun lähdetietojen perusteella Satakunnassa oli 1017 kylää tai yksittäistaloa, joista inventoitu noin 300 kappaletta 1600- ja 1700- lukujen karttojen avulla. Tiedossa olevista vanhoista kyläpaikoista yli puolet on ollut Kokemäenjoen vaikutuksen piirissä.

Kokemäenjokilaakson pellot ja asutus olivat keskittyneet Kokemäenjoen varsille. Merenrannat asutettiin pääsääntöisesti vasta uudella ajalla kuten Pohjois-Satakunnan metsäseutu. Suurin osa jokilaakson inventoiduista 1560-luvun kyläpaikoissa ovat edelleen asuttuja. Nämä paikat ovat useimmiten peltojen ympäröimiä. Maisema-alueiden pellot ovat ajan saatossa laajentuneet savikoiden kuivuttua sivujokien ja ojien yläjuoksuille. Asutus on sijoittunut viljelysten tuntumaan laakson ja selänteen väliselle vyöhykkeelle tai

ovat edelleen asuttuja. Nämä paikat ovat useimmiten peltojen ympäröimiä. Maisema-alueiden pellot ovat ajan saatossa laajentuneet savikoiden kuivuttua sivujokien ja ojien yläjuoksuille. Asutus on sijoittunut viljelysten tuntumaan laakson ja selänteen väliselle vyöhykkeelle tai joen varteen. Satakuntalaisille kylille tyypillisesti Kokemäenjokilaakson kylät sijaitsivat kyläteiden varrella rivi- tai raittikylinä. Kokemäenjokilaakson asutus on perua esihistorialliselta ajalta. Jokivarsi oli elinkeinojen ja liikkumisen kannalta hyvä asuinpaikka.

Alueella on säilynyt niin talonpoikasrakentamista edustavia torppia ja mäkitupia kuin varakkaamman kartanokulttuurin hienoja tilakokonaisuuksia kuten Huittisissa Takala ja Kokemäellä Matomäki. Pienet tilattomien rakennukset ovat vähentyneet ja jäljellä olevia on usein korjattu ja laajennettu voimakkaasti. Satakunnan kartanokulttuuri maakunnassa keskittyy paljolti Kokemäenjoen vaikutuspiiriin, alueille missä asutus on varhaista ja vaurainta. Kartanot ja rusthollit antavat maisemalle näyttävän leiman, kuten Kokemäenkartano joka tunnetaan nimillä Simula Kokemäellä ja Anolan kartano Nakkilassa. Kokemäenjoen varressa on myös useita edustavia kohteita Satakunnan teollisuuden rakennusperinnöstä kuten Kolsin funktionaalinen voimalaitos on arkkitehti Jarl Eklundin suunnittelema ja se rakennettiin vuosina 1940-47. Maahengen temppeli ja Harjula ovat nykyisin Emil Cedercreutzin museo. Kansallisromanttinen taiteilijakoti Harjula on rakennettu vuonna 1914 Havingin kosken partaalle. Ravannin leirialue oli entisen Suomen sotaväen seitsemännen reservikomppanian kasarmi- ja leirintäalue 1880-luvulla. Satalinnan parantola edustaa on valmistunut vuonna 1925 ja kuuluu maamme korkeatasoisen parantola-arkkitehtuurin joukkoon. Ulvilan Pyhälle Olaville nimetty kirkko on hyvin säilynyt keskiaikainen kirkko. Kirkon ympäristö johon kuuluu kirkonkylän kantatilat Trumetari, Saari, Isokartano sekä kauempana jokivarressa olevat kirkkoherranpappila Gammelgård sekä vanhemman kirkon paikka, Liikistö, muodostavat arvokkaan historiallisen kokonaisuuden. Nakkilan Kirkkosaaren kohdalla on ollut kahden merkittävän keskiaikaisen tien risteys. Etelään suuntautuva postitienä tunnettu Pohjanlahden rantatie myötäilee Satakunnan rannikkoa. Tie yhdisti aikoinaan toisiinsa Turun ja Korsholman linnahallinnon. Toinen, keskiajan huomattavimpiin kuulunut Huovintie kulki Turusta Loimaan, Virttaanojan ja Köyliönjärven kautta Kokemäelle ja sieltä edelleen Lammaisten kautta Ulvilaan. Kokemäenjoki on ollut myös väylä liikenteelle. Varsinainen vesiliikenne oli keskittynyt aina kulloiseenkin joen suualueelle, johon oli muodostunut kauppa- ja satamapaikka. Koskisuuden takia joki toimi sisämaassa lähinnä paikallisliikenne käytössä. Talviaikaan joki toimi myös jäädyttyä kulkuväylänä.

	<p>Jokilaaksosta on havaittavissa koko Satakunnan maankäytön historia, missä yhdistyy niin maankohoaminen ja rannan siirtyminen kuin 1700-luvulla alkanut luonnon hyödyntämisen näkökulma maa-alojen kuivatuksena ja luonnon voimien hyödyntämisenä ensin esiteollisessa ja myöhemmin teollisissa vaiheissa. Jokilaakso on toiminut niin liikennettä kuin kulttuurinkin valtaväylänä rannikolta sisämaahan päin. Keskiajalta lähtien Satakunta ja varsinkin jokilaakso on ollut eri kulkuväylien yhdistymisalueena. Joki itsessään on toiminut lähinnä paikallisliikenteen väylänä. Satakunnan kartanokulttuuri maakunnassa keskittyy paljolti Kokemäenjoen vaikutuspiiriin, alueille missä asutus on varhaista ja vaurainta. Kartanoiden ketju alkaa Huittisista ja päättyy Poriin. Vanhimmat kylien alueilla olevat paikoin laajat peltoalueet joen rannassa ovat olleet yhtäjaksoisessa viljelyssä satoja vuosia.</p>
8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Valtakunnallisesta arvokas
8.2. Arviointiteksti	<p>Kokemäenjokilaakso on edustava kokonaisuus Satakuntalaista maaseutua, jossa on havaittavissa asutushistorian, maankäytön ja maanmuokkauksen historia yhdistettynä maankohoamisen historiaan. Vanhan RKY(1993) ovat täydentäneet entistä Kokemäenjokilaakson VAM-alueetta. Uudessa rajauksessa ne otetaan mukaan VAM-alueeseen.</p>
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	
9.2. Valokuvat	